

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

חוליית הבור והסלע

(צ"ט א') משנה: חוליית הבור (קרקע חפירת בור שסביבו, כמין חומה), (וכן) והסלע (שברשות הרבים), שהן גבוהין עשרה (טפחים) ורוחבן ארבעה (טפחים) הנוטל מהן, והנותן על גבן חייב. פחות מכן, פטור (שאינם רשות היחיד).
(ומקשה) למה לי למיתני חוליית הבור והסלע, ליתני הבור והסלע! מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן: בור וחולייתה מצטרפין לעשרה.

שיטות הראשונים

האם חוליית הבור נחשבת רה"י: דעת רש"י, שחוליית הבור עצמה נחשבת רה"י, והנוטל מגב החולייה, או מניח עליה, חייב, גם כשהיא עצמה אינה גבוהה עשרה. ודעת תוספות דמירי כשהחוליא גבוהה עשרה. דבאינה גבוהה עשרה, לא מחייב נוטל ונותן על גבה¹.

עמוד ברשות הרבים וזרק חפץ ונח עליו

(צ"ט ב') בעא מיניה רב מרדכי מרבה: עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה (והוא רשות היחיד), וזרק ונח על גביו, מהו? מי אמרינן הרי עקירה באיסור הרי הנחה באיסור. או דילמא כיון דממקום פטור (רשות הרבים) מעל עשרה טפחים) קאתיא, לא?

ובעי למיפשטא ממתניתין דקתני (גבי סלע ובור רשות היחיד העומדים ברשות הרבים) הנוטל מהן והנותן על גבן חייב.

(ודחי) דילמא מתניתין במחט (דאינה גבוהה). (ומקשה) מחט נמי, אי אפשר דלא מדליא פורתא! (ומתוך, בסלע) דאית ליה מורשא (בליטה בסלע, נמוכה מעשרה²). אי נמי דרמיא (מחט) בחריצה (בחריץ שבסלע, בראשו. ולא הגיע מלמעלה מ'י, אלא מהצד).

שיטות הראשונים

מי אמרינן הרי עקירה באיסור הרי הנחה באיסור: כתב הרשב"א, איכא למידק ותפשוט מדבן עזאי דתניא בריש פרק קמא דמכילתין (ו' א') בן עזאי אומר המושיט והזורק מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב! ואמרינן (לעיל צ"ב א') המוציא משוי למעלה מעשרה טפחים חייב, שכן היה משא בני קהת, אמאי לא פשטו לה מיניהו!

1. רש"י כאן (ד"ה מצטרפין) ובעירובין ע"ח א'. וכתב הריטב"א: והא דקתני הנותן על גבן משמע בין שנותן על גבי הסלע או על גבי החוליא, דכיון שהחוליא מצטרפת לעשרה לגובה הבור אף היא מרשות היחיד תדון והוא לה כחורי רשות היחיד וכדפירש רש"י ז"ל, ואע"ג דקאי בפחות משלשה טפחים סמוך לרשות הרבים לית לן בה, כי חולק הוא הבור הזה וחולייתו רשות לעצמו. וכן כתב המאירי (שאין הפרש בין גבוהה שלושה לאינה גבוהה). וכן כתב הרשב"א (עבודת הקודש, בית נתיבות שער ג' סימן א'. אמנם צ"ב בדעתו, ראה חידושו עירובין ע"ח א').

2. וכיון דכולה גבוהה עשרה בר מההיא מורשא, ואיהו לא הוי מקום חשוב, הוי ליה חורי רשות היחיד. רש"י.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

והרמב"ן תירץ דכל היכא דעקר ממקום חיוב, ונח במקום חיוב ובאוויר של מקום חיוב ממש, לא מיבעיא ליה דחייב³. כי קא מיבעיא ליה בשנח בעמוד העומד ברשות הרבים, שאווירו הוא אויר של רשות הרבים והוי מקום פטור; דכי אמרינן דרשות היחיד עולה עד לרקיע, הני מילי רשות היחיד גמורה במחיצות, כגון חצר, אבל עמוד לא, וכן דעת **רבינו האי גאון** בזה⁴.

דלמא מתניתין במחט וכו': כתב **ריטב"א** בשם **רבותיו**, דכל הני דחייטא ניהו, וכולהו אמוראי דנקטי להדיא ואמרי מתניתין היא לא הוו חיישי להני דחיקי, דשנוייא דחיקא טובא הוא לאוקמי מתניתין במורשא או בחריצא. וכן סתם **הרמב"ם**, שאם זרק מרה"ר ונח על גבי עמוד שבו, גבוה עשרה ורחב ארבעה, חייב⁵.

כותל ברה"ר המקיף כרמלית ועשאו רשות היחיד

(צ"ט ב') בעי רבי יוחנן: כותל ברשות הרבים גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה, ומוקף (=מקיף) לכרמלית, ועשאו (את הכרמלית) רשות היחיד (על ידי הקפתה), וזרק ונח על גביו, מהו?

מי אמרינן כיון דאינו רחב ד' (ראש הכותל), מקום פטור הוא. או דילמא כיון דעשאו (לכרמלית) רשות היחיד, כמאן דמלי דמיא (וראש הכותל חלק ממנו)?

אמר עולא: קל וחומר: לאחרים עושה מחיצה, לעצמו לא כל שכן?!

שיטות הראשונים

מקיף רשות הרבים ועשאו רשות היחיד: כתבו **תוספות ורא"ש**, דוקא מוקף לכרמלית, דלאו עשיית מחיצה גמורה היא, דגם קודם לכן לא היתה רשות הרבים; אבל מוקף לרשות הרבים ועשאו רשות היחיד, פשיטא ליה דלעצמו מהני⁶.

עקירת והנחה תוך כדי יצירת רשות

(צ"ט ב') בעי רבי יוחנן: בור תשעה (ברשות הרבים), ועקר ממנו חוליא, והשלימה לעשרה (והבור כעת רשות היחיד), מהו (האם נחשב שעקר מרשות היחיד)? עקירת חפץ ועשיית מחיצה בהדי הדדי קאתו ומיחייב (אע"פ שלפני העקירה לא היה רשות היחיד, בשעת עקירה מיהא רשות היחיד הוה), או לא מיחייב?

- וגם בדברי בן עזאי, ובמוציא משוי למעלה מעשרה טפחים, מדובר שהניח בסוף בקרקע.
- וכתב על זה הרשב"א, ואינו מחזור, דאטו מוציא משוי למעלה מעשרה אם עמד לפוש מי לא מחייב? וכן מעביר דרך עליו ועמד בסוף ארבע מי לא מחייב? ובתוספות אמרו דשאני מעביר ומוציא שכן היה במשכן. ואינו מחזור בעיניי, ועדיין צריכה תלמוד. עכ"ל. מקורות - רשב"א (ד"ה או דלמא). וכן ראה תוספות (ד"ה או דלמא).
- מקורות - רמב"ם (הל' שבת יז, טז). ריטב"א (צ"ט ב', ד"ה דאית ליה מורשא).
- ומטעם חורי רשות היחיד לא בעי למימר דליחייב, כמו רמ"א בחריצא דלעיל, משום דלא ניחא תשמישתיה לבני רשות היחיד כולי האי על הכותל. מקורות - תוספות ורא"ש (בתוספותיו, ד"ה ומוקף).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ואם תמצא לומר כיון דלא הוי מחיצה עשרה מעיקרא לא מיחייב, בור עשרה ונתן לתוכה חוליא ומיעטה (את הבור), מהו? הנחת חפץ וסילוק מחיצה בהדי הדדי קאתו מיחייב, או לא מיחייב.

(ומקשה) תיפשוט ליה מדידה, **דתנן**: הזורק ארבע אמות בכותל, למעלה מעשרה טפחים, כזורק באויר. למטה מעשרה, כזורק בארץ. והזורק בארץ ארבע אמות, חייב. והוינן בה: והא לא נח! ואמר רבי יוחנן: בדבילה שמינה שנינו (שנדבק בפני הכותל). ואמאי? הא קא ממעט מארבע אמות?

(ודחי) התם, לא מבטל ליה (דבילה, הלכך לאו מיעוט הוא). הכא, מבטל ליה.

בעי רבא: זרק דף (רחב ד' ברה"ר), ונח על גבי יתדות (גבוהות עשרה ולא רחבות ד'), מהו?

מאי קמיבעיא ליה? הנחת חפץ ועשיית מחיצה בהדי הדדי קאתו, היינו דרבי יוחנן!

כי קמיבעיא ליה לרבא כגון דזרק דף וחפץ על גביו, מאי: כיון דבהדי הדדי קאתו, כהנחת חפץ ועשיית מחיצה (ביחד) דמי (ותלוי בספק הקודם). או דילמא כיון דלא אפשר דלא מידלא (החפץ) פורתא והדר נייח (אחרי שהדף נח), כעשיית מחיצה (תחילה) והנחת חפץ (אחר כך) דמי.

וסליק בתיקו.

שיטות הראשונים

עקירה ועשיית מחיצה באין כאחד: בעיא ראשונה דרבי יוחנן לא איפשיטא, וכתב **הרמב"ם** (שבת יד, כ) כאם תמצא לומר, "בור תשעה ברשות הרבים, ועקר חליה מקרקעיתו והשלימו לעשרה - אף על פי שעקירת החפץ ועשיית המחיצה באין כאחת, פטור, מפני שלא היתה המחיצה עשרה בתחלה."

הנחת חפץ וסילוק מחיצה באין כאחד: בעיא שניה דרבי יוחנן לא איפשיטא⁸, וכתב **הרמב"ם** (שבת יד, כ) "היה הבור עשרה, והשליך לו חליה ומעטו מעשרה - פטור, שהרי הנחת החפץ וסילוק המחיצה באין כאחת."

הזורק ארבע אמות וכו' אמאי הא ממעט מד' אמות: **רש"י** פירש, כגון שאדם הזורק הדבילה עומד בד' אמות מצומצמות מן הכותל, ועובי הדבילה ממעט מד' אמות, לפי שכל הדבילה בתוך ארבע אמות. והקשו **הראשונים**, דלא מצינו כי האי גוונא דמחייב, כיון דאגדו בפנים!⁹ ופירשו דהכא נמי בשזרק חוץ לארבע אמות כדין כל שיעורי שבת¹⁰.

7. ואמאי מיחייב, הא מתניתין ארבע אמות קתני, ואפילו מצומצמות, וכי נח בפני הכותל, נתמעט הזריקה מארבע אמות כדי מקום הדבילה, וקתני חייב, כיון דמעיקרא ארבע אמות הוה. רש"י.

8. ואביי, להלן ק' א', וודאי פטור בהשליך חוליא, מכ"ש ממה שפשוט לו שאפילו אם חילקה במחצלת פטור.

9. מידי דהוה אמוציא חצי קופה לרשות הרבים (צ"א ב'), דאינו חייב עד שיוציא כולה לחוץ. ועוד, דזהו תימה אם מונח רומח ברשות הרבים והזיזו אדם ממקומו עד שהגיע ראשו חוץ לד' אמות, וראשו אחד לא זז ממקומו אלא טפח, אם יתחייב באותו טפח!

10. והכי קא פריך, אי אמרת דהנחה וסילוק מחיצה בהדי הדדי קא אתו, נמצא דבילה זו ממעטת הרשות לגבי דבילה אחרת או חפץ אחר, לפי שאי אפשר לזורק אחר להתחייב בו כאילו הוסיף במקום הנחת הדבילה בעובי המחיצה ואינו רשות הרבים להתחייב עליו, אם כן גם זה לא יתחייב עליו. ואהדר ליה דכיון דלא מבטל לה אינה ממעטת ולא מיבטלא מחיצתה בהנחתה. מקורות - תוספות (ד"ה ואמאי). רא"ש (תוספותיו, ד"ה ותפשוט). רשב"א (ד"ה הכא).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזהש"ת
כ"א סיון תש"פ
מסכת: שבת | פרק: י"א | דף: צ"ט

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

עשיית מחיצה עם נחת הכלי: בעיא דרבא לא איפשיטא, וכתב הרמב"ם (שבת יד, כא) "הזורק דף, ונח על גבי יתדות ברשות הרבים ונעשה רשות היחיד - אפלו היה כלי על גבי הדף, פטור, שהרי עשית המחצה עם נחת הכלי באין כאחת."